

A TELEVÍZIÓZÁSBAN AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM HATÁSÁRA FELMERÜLŐ EGYES SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK – I. RÉSZ*

1. BEVEZETŐ

*„Minden jog szükségképpen tökéletlen, mert nem
számolhat előre az életviszonyok végtelen
változatosságával és újszerű alakulásával.”*

(Szladits Károly)

Az információs társadalom jogrendszerünket számos kihívás elé állította, különösen érzékenyen érintve a szerzői jog egyes területeit. Napjainkban – az óriási társadalmi figyelemnek örvendő – televíziózásban is markáns változásoknak lehetünk tanúi. A dolgozat a televíziózásnak, azon belül a televízióadásoknak az információs társadalom technikai vívmányai és megváltozott alapértékei által kiváltott átalakulását vizsgálja, amely a szerzői jog kapcsán is számos érdekes kérdést vet fel. A digitális technika, az internet elterjedése érdekes és aktuális dilemmákhoz vezet (többek között) a műsorszórás, a nyilvánossághoz közvetítés területén – s mint a későbbiekben bemutatásra kerül, a szerzői jog eddigi kereteit feszegető technikai vívmányok láttán többen egyenesen a szerzői jog elsorvadását vetítik előre. Vajon valóban szükséges-e a szerzői jog gyökeres átformálása, mennyiben lehetséges az új viszonyokhoz való alkalmazkodás a szerzői jog eddigi fogalom- és szabályrendszerén belül? Hogyan reagáljon a szerzői jog a digitális kor szokatlan, merőben új jelenségeire?

Ezen problémás terület áttanulmányozása előtt érdemes az új élethelyzetet kiváltó folyamatot – azaz magát az információs társadalmat – közelebbről górcső alá venni, ehelyütt azonban csak e kíváncsi felvetésére kerülhet sor terjedelmi okokból.

2. AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM HATÁSA A JOGRENDSZERRE ÉS A SZERZŐI JOGRA

A történelem során minden nagyobb fordulópontra átrendezte az addigi társadalmi viszonyokat, alkalmazkodást követelve a társadalom tagjaitól. Fodor István olyan folyamatot lát

---

* A tanulmány az Apáthy István-díj pályázaton elismert pályamű szerkesztett, rövidített változata.

az információs társadalomban, amelynek különböző szakaszaiban lehetőség van arra, hogy a pozitív hatásokat erősítsük, a veszélyeket csökkentsük, illetve kizárjuk, a még ismeretlen következményeket pedig a javunkra fordítsuk.¹ Az információs társadalom történelmileg viszonylag rövid időn belül – mintegy 50 év alatt – alapvető, életünkre és társadalmunkra minden eddiginél mélyrehatóbb változásokat idézett elő, s ezek a változások még korántsem zárultak le. Ez az új „termelési korszak” az információs és távközlési csúcstechnikára, az információra, a tudásra és a tudományra épül. Ezeken a területeken még jelentős változások előtt állunk, s ezek határozzák majd meg a társadalom fejlődésének irányát és ütemét – azonban Makkay Imre arra figyelmeztet, hogy ennek terhét az emberek fogják viselni, s erre fel kell készülnünk: *„Az információs társadalom kialakulását nem kell szeretni, de célszerű objektív és történelmileg kikerülhetetlen folyamatként kezelni, tudomásul venni. Az információs társadalom nem a távoli jövő terméke, hanem az előttünk álló, egyik alapvetően fontos, megvalósítandó, társadalmi fő feladat. Az információs társadalom megvalósítása nagy lehetőség, elmulasztása viszont igen nagy veszteséget jelenthet. Ebben a kérdésben a történelem nem ad más utat és nem ad felmentést.”*²

Amint ezt gyakran hallhatjuk, az új digitális kor nagy lehetőségeket rejt a magyarok számára is. A „digitális szakadék” áthidalása egyik pillanatról a másikra nemzeti ügyévé vált, egyre többen kezdték az információs társadalom fontosságát hangsúlyozni. Ebben a folyamatban a szakmai felkészülés elengedhetetlen, a jogrendszer jelentős kihívások elé került.

A jog világában a közelmúltban és napjainkban zajló változások vizsgálatával foglalkozó írásokban gyakran a számítógép és az internet hatásának elemzése kerül a középpontba. Senki nem vitatja azt, hogy valóban idéztek elő a technika ezen vívmányai változásokat a jogrendszerben, azonban azok mértékéről, következményeiről eltérőek az álláspontok.³ A kutatók egy csoportja úgy vélekedik, hogy a számítógép könnyíti ugyan a jogász munkáját, de gondolkodásmódját nem változtatja meg, az európai jogi kultúrát csak a felszínen érintette. Elismerik ugyan, hogy egyes területek különösen nehezen élik meg megjelenését (mint például a szerzői jog), azonban nem tartják szükségesnek megbolygatni a szabályozás gyökereit. A másik csoport amellet érvel, hogy a számítógép alapjaiban változtatja meg a jogot. Azonban nem lehet pusztán a komputerekre leszűkíteni az információs társadalom és a jog kapcsolatát.

A szellemi alkotásokkal foglalkozó szakemberek ma ugyan tényként fogadják el, hogy az információs társadalom (a multimédia, a digitális technika, a modern telekommunikációs rendszerek, az internet elterjedése révén) alapjaiban érinti a szerzői jogot, azonban a kezde-

¹ *Fodor István*: Merre megy a világ gazdasága, merre mehetünk mi? In: Az információs társadalom. Magyarország az ezredfordulón (szerk.: *Glatz Ferenc*). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 2000, 111. o.

² *Dr. Várhegyi István–Dr. Makkay Imre*: Információs korszak, információs háború, biztonságkultúra. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest, 2000, 13. o.

³ *Zódi Zsolt*: A számítógép és a jog kapcsolata – jogelméleti alapvetés. In: Az információs társadalom és a jog átalakulása (összeállította: *Sárközy Tamás és Pázmándy Kinga*). MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2002, 14. o.

ti baljós előrejelzések, amelyek a szerzői jog ellehetetlenülését emlegették, mára kezdenek talán lecsillapodni.⁴ S miután az Európai Unió is hangsúlyt fektet az információs társadalom kiépítésére és előnyeinek kiaknázására, különösen fontossá vált, hogy a szerzői jog is megtalálja a maga helyét a veszélyekkel, ugyanakkor rengeteg új lehetőséggel teli digitális korban. Alapprobléma, hogy a technika viharos gyorsasággal fejlődő területeit, az újabb és újabb információs vívmányokat a stabilitásra törekvő jog nehezen tudja követni. Sőt, az új élethelyzetre reagáló jogalkotás közérdekből gyakran korlátokat kényszerül állítani a tudományos fejlődés elé (lásd géntechnológia), s heves tiltakozásul ilyenkor nemegyszer azt halljuk, hogy a jogi megoldások nem lehetnek ellentétesek az innovációs törekvésekkel.⁵ Hantos Károly is figyelmeztet arra a dilemmára, amelyet az információs társadalom hihetetlen tempóban kialakuló újdonságai okoznak a hagyományos és stabilitásra törekvő jogrendszernek. Ugyanis amíg sokan az „elmaradott” jogrendszert az információs társadalom „legnagyobb kerékkötőjének” látják, többen azt hangsúlyozzák, hogy bár a változó társadalmi viszonyokat a jognak követnie kell a maga sajátos eszközeivel, de a jogi szabályozás feladata a megfelelő fékek és egyensúlyok biztosítása is.⁶ Abban, hogy az információs társadalom negatív hatásait csökkenthessük és az ismeretlen következményeket a javunkra fordíthassuk, fontos szerepe van a megfelelő szabályozásnak a társadalom hosszú távú érdekeit is szem előtt tartva.

Mind a televíziózás, mind a szerzői jog általában jelentős átalakuláson esett át, és még ma is komoly kihívások előtt áll. E két terület metszetén igen érdekes kérdések merülnek fel. A továbbiakban ezek részletes taglalására térünk át.

3. A TELEVÍZIÓZÁS SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEI A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

3.1. A TELEVÍZIÓ MEGJELENÉSE ÉS FOGADTATÁSA

Az idő és a tér – mint a kommunikációt akadályozó tényezők – „lebontására” kezdetben semmi esély nem látszott. A kommunikáció és ismeretszerzés sokáig leküzdhetetlennek hitt nagy akadályát, a teret az első rádiók megjelenésekor sokan ujjongva hirdették legyőzöttnek.⁷ Igaz, mint számos más nagy találmány megjelenésekor, ekkor is akadtak szkeptikusok és olyanok is, akik merőben feleslegesnek tartották hóbortos ötletekkel megboly-

⁴ *Tattay Levente*: Az információs társadalom és az EU INFOSOC-irányelve. Magyar Jog, 2004. 8. szám.

⁵ Információs társadalom és jogrendszer kapcsolata (szerk.: *Glatz Ferenc*). MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, 2002, 17. o.

⁶ *Hantos Károly*: Az információs társadalom illúziója. In: Számítógépes kultúra: kihívás és fenyegetés (szerk.: *dr. Galántai Zoltán*). Uránusz Kiadó, Budapest, 1998, 18. o.

⁷ A másik nagy akadály, az idő feletti valódi diadalmaskodást az internet megjelenése jelentette, ahol a felhasználó nemcsak az általa megválasztott helyen, de az általa meghatározott időben férhet hozzá a különféle információkhoz, műsorokhoz stb. (on demand), vö. 3.3. alpont.

gadni addig megszokott életüket.⁸ Nem volt ez másként a televízió feltalálását követően sem.⁹ A „levegőben röpködő képek” általunk is ismert formáját a legenda szerint 1921-ben egy utahi farmerfiú, Philo T. Farnsworth álmolta meg, akinek mindössze 14 éves korában támadt az az ötlete, amely végül is a mai napig a televíziók működésének alapját szolgáltatja.¹⁰ 1927. szeptember 7-én Farnsworth és „laborcsapata” a világon először hajtottak végre egy sikeres kísérletet, amelyben egy tisztán elektronikus alkatrészekből álló szerkezet segítségével, elektromos jelek formájában egyszerű képet továbbítottak egyik helyről a másikra. Farnsworth 1930-ban kapta meg szabadalmát ötletére. Tihanyi Kálmán nevéhez fűződik a teljes elektronikus, töltéstároló típusú televíziórendszer feltalálása. Ő 1924-ben jött rá a megoldásra, és 1926-ban kelt szabadalmi bejelentése.¹¹

Hosszú út vezetett addig, amíg a televíziót a „kommunikáció csodájának” kezdték tartani. Kezdetben ugyanis – a negyvenes évek végén – csupán „képpel is felszerelt rádióknak”, sőt „rossz minőségű filmhíradóknak” is nevezték, egyáltalán nem látva benne jövőt.¹² Ebben nem kis részben a kulturális értékek feltétele is közrejátszott. 1947-ből származik a következő vélekedés is: „A televízióknak megvan az a hátránya a rádióval szemben, hogy nem lehet egész nap használni, nem ülhet az ember reggeltől estig moziban – otthon... Érdekes kiegészítője lehet a rádióknak, de azt kiszorítani vagy pótolni aligha tudja.”¹³ A hagyományos hierarchia tehát (sajtó, rádió, televízió) sokáig megmaradt, annak ellenére, hogy sokan már kezdetben felismerték, hogy „az agitációnak, a propagandának, a nép nevelésének a televízió sokkal tökéletesebb, teljesebb eszköze, mint a rádió”.¹⁴ Az 1954. január 13-ától megindult kísérleti

⁸ Száz évvel ezelőtt Amerikában üzembe léptették az első telefonvonalat. A kor reakcióját szemléletesen mutatja be az angol főpostamesternek a hír hallatán tett kijelentése: „Mi szükség lenne rá itt nálunk? Hiszen van elég postás.” L.: Horvát János: *Televíziós ismeretek*. Média Hungária Kiadó, Budapest, 2000, 144. o.

⁹ Brian Winston angol technológiatörténész azt állítja, hogy a televízió tudományos előfeltételei már 1911-ben megvoltak, s ebből is látszik, hogy igencsak nehezen indult meg térhódítása. L.: Brian Winston: *Media Technology and Society*. Routledge, London, 1998, 111. o.

¹⁰ A legenda szerint a fiú egy szaklapban épp egy levegőben képeket továbbító bonyolult szerkezetet tanulmányozott, majd pár oldallal később katódcsövekről olvasott. Az ablakon kipillantva a szántóföld párhuzamos sorai megragadták képzeletét: ekkor pattant ki az isteni szikra, amit mi ma már „raszterizálás” néven ismerünk, és amelynek lényege egy adott analóg képforrás soronkénti letapogatása egy a katódsugárcső alapelveire épülő szerkezet segítségével. Megszületett az általunk is ismert és még ma is használt televízió alapötlete. L.: Lévai Béla: *A rádió és a televízió krónikája*. Magyar Rádió, Budapest, 1992, 89. o.

¹¹ Tihanyi Kálmánt 1928-ben kereste meg a Radio Corporation of America. Az első színes tévét Bell laboratóriuma mutatta be egy évvel később.

¹² Horvát János i. m. (8), 146. o.

¹³ A fenti idézet Schöpflin Gyulának, a Magyar Rádió műsorigazgatójának vélekedése újtjelentésében. L.: Murai György: *Adalékok a Magyar Televízió történetének kezdetéhez*. Múltunk, 1993

¹⁴ Gerő Ernő 1952-ben készítette a következő feljegyzést Rákosi részére: „A televízió fontossága számunkra, szerintem, a következőkben áll: 1. Egész híradástechnikánk fejlesztése ezzel függ össze – a többi között a lokátor-radartechnika és a sokcsatornás vezeték nélküli telefon és táviró is. 2. Az agitációnak, a propagandának, a nép nevelésének a televízió sokkal tökéletesebb, teljesebb eszköze, mint a rádió. 3. Rendkívüli jelentőségű azért, mert kis ország vagyunk, az ország fővárosának óriási a súlya nálunk, s ily módon előnyünkre válik az, ami egyébként a televízió hátránya, hogy ti. kicsiny a hatósugara. Ötven-hatvan kilométeres hatósugárral az ország döntő területeit tudjuk befedni, az ellenség pedig képtelen zavarni. A vezeték nélküli rádió hátránya ebben a tekintetben az, hogy ez a múlt, a televízió előnye pedig az, hogy ez a jövő. 4. Bár ez nem döntő, azonban azért nem lényegtelen, hogy a televízió elterjesztésével új pénzfelföldési lehetőséghez jutnánk, jóllehet eleinte nyilván rá kellene fizetnünk.” L.: Murai György i. m. (13)

adások csak néhány helyen voltak foghatóak, az indulás időpontja 1957. április 30-a, a hivatalos nagy próba pedig május 1-je volt.

A hitetlenkedőket is hamar meggyőzték az óriási tempóban növekvő mutatók: az 1958-ban nyilvántartott 16 ezer televízió-előfizető száma 1962-ben már 325 ezerre duzzadt, sőt, figyelembe véve az akkori nézői szokásokat, amikor ugyanis családok, szomszédok együtt néztek egy-egy eseményt, ez a készülékszám már akkor minimálisan egy-másfél millió nézőt jelentett.¹⁵ 1958. március 1-jén szűnt meg a televízióműsor „kísérleti” jellege, ettől kezdve kellett a televíziókészülék-tulajdonosoknak előfizetési díjat fizetni. A posta már 1957 nyarán tárgyalásokat folytatott illetékes szervekkel az előfizetési díj összegét illetően, végül is azt havi 50 Ft-ban állapították meg.

A televíziós láz egyre erősödött. „*Mesebeli varázslók csodatükre*” – olvashatjuk egy 1957-ben megjelent folyóirat hasábjain. Olyan élményekkel gazdagodott az emberiség a televíziózás révén, amelyeneket addig soha, semmilyen eszköz nem nyújtott – ismeretlen tájak, távoli jelenségek váltak közelről megismerhetővé, sőt az akkor igencsak elzártan élő magyar lakosság is nyomon követhette a római olimpiát karosszékében ülve. „*Múltunk a rádió, jövőnk a televízió!*” – hirdette a varázslatot több korabeli újság.

A kezdet évtizede Magyarországon 1952-től 1962-ig tartott, s bár ezt a periódust politikai indíttatásból egyértelműen a központi irányítás és ellenőrzés jellemezte, a televízió óriási népszerűségnek örvendett. 1971 végétől már színesben élvezhette a nézőközönség az egyre változatosabb műsorokat, s ekkor már a készülékek száma meghaladta a 2 milliót. Ez már azon túl, hogy a kikapcsolódásnak ez a formája közkedvelté vált, egyben azt is jelenti, hogy az emberek már nem a társaság miatt ültek a kis doboz elé (hiszen már szinte minden családban megjelent a villódzó csoda), hanem „csak” műsort akartak.

Természetesen a televízió lelkes hívei mellett egyre többen hallatták hangjukat az óvatosságra intők táborából is. Egy 1987-ből származó folyóiratot böngészve a következő cím hívja fel magára az olvasó figyelmét: „*A TV a kultúra tragédiája?*”. A riporter kérdésére Franco Zefirelli olasz filmrendező válasza: „*A Jóisten minden tárgyat úgy adott az ember kezébe, hogy azt jó és gonosz célra egyaránt fel lehessen használni. Ez igaz tehát a televízióra is.*” Tanulságos Kurt Vonnegut meglátása is: „*A nap változatlanul 24 órából áll, és a tévé miatt az embereknek nincs idejük sem sportolásra, sem közösségi életre, sem olvasásra. A TV mákony.*” Végül egy NDK-beli drámaíró szerint „*a rádió és a televízió a demokrácia eszköze lehetne, de sem itt, sem Nyugaton nem erre használják.*”¹⁶ A televíziózás révén részeseivé váltunk béketüntetéseknek, forradalmaknak, háborúknak is, amit hol a társadalmi érzékenység felélesztésének legjobb eszközének tituláltak,¹⁷ hol – az események felerősítése vagy eltorzítása vádjával illetve a médiát – mélyen elítéltek.

¹⁵ Hanák Gábor: Konzolidáció és „interaktív” televíziózás. KJK Kiadó, Budapest, 2000, 20. o.

¹⁶ Forrás: Jel-Kép, 1987. 4. szám. A feltett kérdés pontosan a következő volt: „Hozzájárul-e a rádió és a televízió korunk kultúrájához, vagy épp ellenkezőleg?”

¹⁷ Tolvaly Ferenc: Ablak Európára. Korona Kiadó, Budapest, 1996, 11. o.

Ma is sokan fejezik ki komoly aggodalmaikat: „*Azt gondolom, a TV ... komoly veszéllyel fenyegeti a kultúratermelés különböző szféráit: a művészetet, az irodalmat, a tudományt, a filozófiát vagy a jogot. Mi több, legalább ekkora veszélyt jelent a politikai életre és a demokráciára nézve.*”¹⁸ Mindenesetre tény, hogy a hatvanas években a televízió a történelem legerőteljesebb információs technikájává lépett elő – a kultúra mellett mélyreható hatással volt (és máig van) a társadalomra általában, de átalakította a piackutatást, a politikai fejlődést, a kereskedelmet, az oktatást, a szórakozást is, és természetesen a jogszabályokat.

E rövid történeti visszatekintésből látható tehát, hogy a televízió fogadtatása legalább olyan ellentmondásos és változó volt, mint amennyire eltérőek ma a nézetek szerepéről és jelentőségéről. Megjelenése és elterjedése a jog világában is komoly elméleti vitákat és jelentős változtatásokat idézett elő, igen érzékenyen érintve a szerzői jogot.

3.2. JOG ÉS KÉPERNYŐ TALÁLKOZÁSA – HOGYAN HATOTT A TELEVÍZIÓZÁS A SZERZŐI JOGRA?

Szászy István „*példát mutatott abban, hogy felfigyeljünk a keletkezőben levő újra, vegyük észre a társadalmi fejlődés során aktuálissá váló jogi problémákat*”. – méltatja a nagy jogtudóst Boytha György, követendő példát állítva elének.¹⁹ Ilyen időszzerűvé váló jogi kérdések bőséggel akadtak a televízió megjelenésével.

A változó viszonyokhoz való alkalmazkodás a közösségek feladata: a televízió megjelenése is nem kevés ilyen kihívás elé állította a társadalmat. Mint már arról korábban szó volt, a szerzői jogot igen érzékenyen érintette e készülék megjelenése. Érdemes átgondolni, hogy általában milyen problémákkal kellett szembenézni a jog világában a televízió térhódításával, itt azonban most csak a szerzői jogi kérdések kerülnek tárgyalásra.

A tér és az idő leküzdhetetlennek tűnő korlátai hosszú időn keresztül meghatározó jelleget adtak az emberek közötti kommunikációnak. A gondolatok, információk „közös tulajdont” képeztek, gyakran nem is látták el az írók kézjegyükkel művüket. Bár még a római jog sem részesítette jogi oltalomban sem az alkotókat, sem az alkotásokat, az alkotók társadalmi megbecsülése és anyagi elismerése nem maradt el. A szellemi alkotásokhoz fűződő tudat kialakulását már megfigyelhetjük, ám a többszörözés korlátozott lehetőségei (kódexmásolás) és az információáramlás kezdetleges volta nem is indokolta a jogi védelmet. A művek kézírásos másolatok formájában terjedtek, amelyek esetében azonban nincs értelme jogos vagy jogtalan másolatról beszélni, annál is inkább, mivel a nyomdagép elterjedéséig a másolatkészítő a szerző előtti tiszteletadásnak is szánta munkáját.

A gazdasági körülmények és a műszaki feltételek változásai jelentették a fő hajtóerőt e

¹⁸ Pierre Bourdieu: Előadások a televíziózásról. Osiris Kiadó, Budapest, 2001, 9. o.

¹⁹ Boytha György: Szászy István. Jogtudományi Közlöny, XXXI. új évfolyam, 1976. 8. szám.

jogterület fejlődéséhez (mint ahogyan ma is). A könyvnyomtatás feltalálásával hirtelen a művek reprodukálhatósága sokkal gyorsabbá és egyszerűbbé vált, ami azt is jelentette, hogy a szerző már nem tudta olyan könnyedén nyomon követni alkotását. Ez a jelenség azóta már elképesztő méreteket öltött. A rádió, majd a televízió megjelenésével az egyes szellemi alkotások megismerése új formában is megvalósulhatott – teljes értékű közönségnek érezhette magát a technika ezen vívmányait használó, kényelmesen és egyszerűen.

Az első színházi közvetítésre Magyarországon 1957. május 21-én az Operaházból került sor, mégpedig a *Bánk bánt* élvezhette karosszékében ülve a tévéző.²⁰ „A Politikai Bizottság azzal értett egyet, hogy a színházi, cirkuszi előadásokat és a sporteseményeket a televízió határidős megkööttség nélkül (ne csak akkor, ha a filmforgalmazás és a színház engedélyezi) és térítés nélkül közvetítse. A filmek vetítését sem kívánták határidőhöz kötni, s használatukért kezdetben a televízió 1000 forintos eszmei árat fizetett.”²¹ Látható tehát, hogy jó néhány területen a szerzők jogait kezdetben megpróbálták háttérbe szorítani, ráadásul a beszedett díjakat is jórészt a tetemes működési és bérköltségek emésztették fel.

Az akkor hatályos szerzői jogi törvény (1921. évi LIV. törvénycikk) taxatív módon, az egyes műfajoknál külön-külön fogalmazta meg a szerző jogait, vagyis hogy milyen felhasználás esetében van szükség a szerző engedélyére. Bár a technika fejlődésének irama akkoriban meg sem közelítette a napjainkban tapasztalhatót, ez a megoldás mégis joghézagokat teremtett, amelyeket a bírói gyakorlatnak kellett áthidalnia. A televízió megjelenésével is ilyen feladat hárult a jogalkalmazókra, s többen szorgalmazták kézzelfogható rendelkezések megalkotását, a szerzői jogi törvény átalakítását az új élethelyzetnek megfelelően. Palágyi Róbert már 1959-ben kifejtette, hogy a technikai fejlődés nagymértékben hozzájárult a szellemi alkotások elterjesztéséhez, valamint a társadalmi nézetek gyökeres megváltozásához, s mindezek „sürgősen kívánatosak teszik, hogy új törvény lépjen a régi helyére. Nem lehet kizárólag a bírói tevékenységre hárítani azt a feladatot, hogy az elmúlt társadalmi viszonyokra szabott jogszabály rendelkezéseit egy új élet új jelenségeire alkalmazza.”²²

A kérdéses terület hiányosságaira hívta fel a figyelmet 1965-ben Boytha György is, hangsúlyozva, hogy míg a mozgóképekészítési művekről már az 1921. évi szerzői jogi törvényünk is külön szakaszokban rendelkezik, addig a televíziózással kapcsolatban szerzői jogi szabályaink nincsenek. Pedig – ahogyan akkor fogalmazott – „a televízió jelentős hányadban szerzői jogokat érintő műveket sugároz.”²³ Eljuthatnak a nézőkhöz eredeti alakjukban

²⁰ „Furcsa néző a páholyban, mármint az Operaház egyik földszinti páholyában: a televízió képfelvevő kamerája. Múlt kedden látogatta meg társaival együtt a Bánk bán előadását, hogy sor kerülhessen az első magyarországi televíziós operaközvetítésre. A vevőkészülék-tulajdonosok egyelőre még kis tábora így az Operaház nézőterén érezhette magát, sőt mintha remek színházi látcső is lett volna a kezükben. A felvevőkészülék ugyanis egész közel varázsolta hozzájuk az énekeseket.” Forrás: *Murai György* i. m. (13)

²¹ *Murai György* i. m. (13)

²² *Palágyi Róbert*: Rádió – televízió és a magyar szerzői jog. Jogtudományi Közlöny, XIV. évf. (1959), 678. o.

²³ *Boytha György*: A szerzői jog fejlődésének néhány kérdése, különös tekintettel a televízióra. Jogtudományi Közlöny, XX. évf. (1965), 628. o.

közvetített, nem televíziós célokra készült művek, eredetileg más műfajú művek tévésugárzás céljára készült adaptációi, vagy már eredetileg is tévésugárzásra készült alkotások. Bár azzal szemben, hogy mindehhez kell a szerző engedélye, nem merült fel komoly ellenállás – idevonatkozó jogszabályi rendelkezés hiányában sem. Azonban kimagasló kulturális jelentősége miatt olyan szerzői jogi könnyítések bevezetése merült fel az új törvény előkészítése kapcsán, amelyeket ennek a tevékenységnek méltányosan lehet biztosítani anélkül, hogy az alkotóművészek jogvédté érdekét bármilyen irányban megsértenék. *„Nem vitás, hogy a rádió-televízióknak nyújtandó kedvezmény a szerzői jogok bizonyos korlátozásával jár. De ez a korlátozás olyan természetű és tartalmú, amelyet a technika fejlődése hozott magával, és amely korlátozás elől a szerzők jogainak teljes védelme mellett sem lehet ésszerűen elzárkózni.”*²⁴

A későbbi, szerzői jogról szóló 1969. évi III. törvény a szerző jogainak meghatározásához már generálklauzulát alkalmazott, amely kimondta, hogy a mű mindennemű felhasználásához meg kell szerezni a szerző hozzájárulását, kivéve azokat az eseteket, amikor a törvény ez alól felmentést ad. Tehát a kérdést nem pozitív oldaláról közelítette meg a jogalkotó, hanem éppen ellenkezőleg: azokat az eseteket határozta meg, amelyeknél nincs szükség a szerző engedélyére. Ez a szemléletmód jelenlegi szerzői jogi törvényünkben még hangsúlyosabban megfigyelhető.

A felhasználási jog gyakorlását főszabályként a szerző hozzájárulásához és – a szerző kifejezett lemondó nyilatkozatának hiányában – díjazáshoz kötötték. A szerzői díj megállapításánál a kezdeti bizonytalanság után jelentős segítséget nyújtottak az egyes műfajok felhasználási szerződéseiről szóló MM rendeletek, illetve azok mellékletei. Egyes jogok felhasználása azonban meghatározott felhasználói díj fizetése esetén már a szerző hozzájárulása nélkül is jogszerű lehetett. A televízió jogosult volt a szerző külön hozzájárulása nélkül, de megfelelő díj fizetése ellenében a már nyilvánosságra hozott művet változatlanul sugározni és nyilvános előadást közvetíteni, valamint nyilvános helyről közvetítést adni, kivéve, ha a felhasználási szerződés a közvetítést kizárta vagy korlátozta. A közvetítés időpontját a színházzal, illetve a rendező szervvel egyetértésben kellett megállapítani. Sőt, arra is lehetőség nyílt, hogy a felhasználást társadalmi érdekből engedélyezzék abban az esetben, ha a szerző jogutódja a már nyilvánosságra hozott mű további felhasználásához hozzájárulását alapos ok nélkül megtagadja.

A televízió megjelenése óta problémát jelent a gyakorlatban az a kérdés, hogy a reklámok közbeiktatásával a szerzői alkotások (filmek, színdarabok stb.) integritásához való jog sérül-e. A dilemmát illetően születtek érdekes megközelítések is: *„mindig az adott esetben kell eldönteni, hogy történik-e jogsértés, és nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy a beiktatott reklámok főként a nézők érdekeit sértik, és csak közvetve a szerzői jogot. A nézők viszont, mivel a reklámoknak köszönhetően mentesülnek az előfizetési díjak*

²⁴ Palágyi Róbert i. m. (22), 681. o.

*fizetése alól, inkább beletörődnek nézői jogaik megsértésébe*²⁵ Ha el is fogadjuk, hogy a reklámok beiktatása – legalábbis funkcióját tekintve – nem sérti a szerzői jogot, ez akkor sem jelentheti azt, hogy bármilyen gyakori és a szerző jogos érdekeit figyelmen kívül hagyó megszakítás jogszerű. A kontinentális szerzői jogban a reklámok beiktatását a film szerzőinek (főként a rendező) jogai korlátok közé szorítják, de kezdetben ez a felvetés az egymásnak feszülő érdekek miatt sok vitára adott okot.

A fenti kérdések felvillantásának célja annak érzékelhetővé tétele volt, hogy a televízióadások megjelenésével komoly feladat előtt álltak a jogtudomány képviselői, a jogalkotók és a jogalkalmazók, hiszen megannyi új fogalom várt pontosításra, és számos területen kellett tisztázni a szerzői jogi rendelkezéseket az új viszonyoknak megfelelően. Napjainkban szinte minden háztartásban megtalálható legalább egy televíziókészülék, sőt a földi sugárzás mellett megjelentek a műholdas és különféle kábeltelevíziós szolgáltatások is, valamint fokozatosan elterjedtek a teletextes készülékek. Ebből is fakadóan érdemes lenne a „hagyományos”²⁶ televízióadások hatályos szerzői jogi szabályozását is egy külön alponthban áttekinteni, különösen az Szjt. jogharmonizációs célú módosítására tekintettel,²⁷ azonban terjedelmi okokból ezen tanulmány keretei között erre nem kerül sor. Így a következőkben a televíziózásban a digitális technika és az internet által gerjesztett kérdéseket taglaljuk.

3.3. AZ INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM LEGÚJABB KIHÍVÁSAI ÉS AZ ÁLTALUK FELVETETT SZERZŐI JOGI KÉRDÉSEK A TELEVÍZIÓADÁSOKKAL KAPCSOLATBAN

Az információs társadalom legújabb vívmányai, a digitális technika és az internet, a hétköznapjainkkal együtt a televízió világát is jelentősen átalakították. Mint az '50-es évek végén a televíziónak („Múltunk a rádió, jövőnk a televízió”), ma a digitális technikának lehetne olyan nagy jövőt jósolni – talán azt is mondhatnánk, hogy „Múltunk az analóg, jövőnk a digitális”.

A digitálás az információ előállításában, továbbításában és vételében óriási változásokat idézett elő. Nem egyszerűen új kommunikációs technológiákat eredményez a hagyományos médiát háttérbe szorítva, hanem a módszerek széles választékát kínálja a már meglévő információkezelés, pl. a „hagyományos” televíziózás fejlesztésére is. Mindez azzal is jár, hogy bizonytalanná válnak a média felosztását jelentő technikai és intézményes határok, összemosódnak az egyes kommunikációs eszközök (újságok, folyóiratok, mozi, rádió,

²⁵ *Kecskés Krisztián*: A televíziós reklámozás jogi háttere 1–2. *Cég és Jog*, 2003. 1–2. sz.

²⁶ A „hagyományos” jelző arra utal, hogy itt nem gondolunk a televíziózás napjainkban megjelenő újdonságaira, mint a digitális tévé vagy az internetes adások. Ezek a 3.3. fejezetben kerülnek részletes kifejtésre.

²⁷ Az 1999. évi LXXVI. törvényt is módosító 2003. évi CII. törvény számos új rendelkezést iktatott be, amelyek az „Európai Parlament és a Tanács 2001. május 22-i 2001/29/EK irányelve a szerzői jogok és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak az információs társadalomban történő harmonizálásáról” (Infosoc-irányelv) előírásainak is megfelelnek.

tévé, internet, mobiltelefon stb.) felhasználásuk során.²⁸ Már az 1980-as évekből is találunk erre utaló fejleményeket,²⁹ azonban a konvergencia felé törekvés napjainkra csúcspontot ért el. Ezt mutatja, hogy a televízió és a számítógép közti határvonal egyre inkább elmosódik, mobiltelefonok összekapcsolódnak internetes szolgáltatásokkal stb. – a távközlés és a tömegkommunikáció konvergenciájáról van szó.³⁰

Digitális televízió

„A digitális televíziózás bevezetése és az ehhez kapcsolódó kérdések megválaszolása jelenleg az audiovizuális szektor előtt álló egyik legfontosabb feladat.”³¹ Az eddig ismert műsortovábbítási módszerek mindegyikének létezik ma már digitális változata: digitális műsorszórás műholdon keresztül (DVB-S), digitális földfelszíni műsorszórás a VHF-UHF sávban (DVB-T), és digitális műsorelosztás kábelhálózatokon keresztül (DVB-C).³² Az analóg és a digitális műsorszórás közti különbség abban rejlik, hogy az előbbi esetén a jel folyamatosan jut el az adótól a vevőkészülékig, míg az utóbbinál diszkrét információs bitek formájában. Lényeges előnye, hogy nagyon hatékony a frekvenciakihasználása, hiszen egy analóg földi csatorna helyén akár 3-6 digitális adás is továbbítható. Ez óriási eltérés a frekvenciaszűkösségre épülő eddigi szabályozáshoz képest. Ezenkívül kifogástalan, zajmentes képminőséget nyújt, CD-minőségű hangot (sztereó, Dolby Surround vagy többnyelvű kísérőhang), kényelmesebb kezelhetőséget, lehetőség van kísérő információknak a továbbítására is, s mindezt kódtelen vételi helyeken, akár mobil körülmények között is.

Nyugat-Európában a 90-es évek második felében indultak az első kísérleti DVB-T sugárzások. Európa több országában már nem csak kísérleti jelleggel működnek ilyen szolgáltatások. Elemzők azzal számolnak, hogy a fejlett országok többségében várhatóan 2010-re, 2015 után pedig már mindenhol szinte kizárólag csak digitális rendszerek fognak üzemelni.³³

Magyarországon az Antenna Hungária Rt. az elmúlt években megtette a szükséges technikai előkészületeket a DVB-T sugárzásra, valamint az ORTT is kimondta egy határozatában, hogy „a Testület elkötelezett a hazai televíziózás digitális fejlődése mellett, és határozottan támogatni kívánja ezt a folyamatot döntéseivel, annak sikerében érdekelt. Ennek keretében elő kívánja segíteni a digitális földfelszíni műsorszórás tényleges és gyors megkezdését, figyelemmel a nemzetközi tapasztalatokra.”³⁴

²⁸ Polyák Gábor: Megjegyzések a digitális kor médiapolitikájához. Média kutató, 2002. 3. sz., 28. o.

²⁹ Egy 1982-ből származó hír a Business Week c. lapban: „Egy TV és egy telefon kell ahhoz, hogy az USA-ban bárki részt vehessen a Home Shopping Network-ben, az otthoni vásárlásban.” In: Jel-Kép, 1987. 2. sz., 178. o.

³⁰ Pl. e-mail, SMS, WAP, IP telefon, chat stb. formájában. L.: Martin Bullinger: Konzentration im digitalen Rundfunk. Juristenzeitung, 2002. Vol. 57. No. 6., 265. o.

³¹ Kovács György: Médiakonferencia az EU-csatlakozás és a konvergencia jegyében. Budapest, 2001, 12. o.

³² Kárpáthy Rudolf: A digitális földi sugárzás hazai elterjedésének hazai lehetőségei. In: A média jövője – nem minden illik, ami szabad (szerk.: Csermely Ákos). Budapest, Média Hungária Kiadó, 2001, 27. o.

³³ Kovács Éva: Az Antenna Hungáriánál jelen van a digitális jövő. In: A média jövője – nem minden illik, ami szabad (szerk.: Csermely Ákos). Budapest, Média Hungária Kiadó, 2001, 53. o.

³⁴ Országos Rádió és Televízió Testület közleménye, a digitális televíziók pályázati feltételei és a pályázat alapelvei tárgyában meghozott 958/2004. (VII. 14.) számú határozat

Egyénre szabott televízió, interaktivitás

A műsorszórás digitálása nemcsak a nagyobb műsorválasztéket és az ugrásszerűen javuló vételi minőséget jelenti, hanem alapját képezi az interaktív és multimédiás szolgáltatásoknak is, sőt egyes vélekedések szerint épp ebben rejlik valódi jelentősége. Az 1990-es évektől egyre többen olyan jövőképet vetítettek előre, amelyben a tévénézőnek a csatornák kavalériájai helyett elegendő lesz egyetlen saját csatorna – az interaktív televíziózás (iTV) jóvoltából. Ez egy olyan multimédiás közeg, ahol – a digitális sugárzás mellett, a televízió és az internet tulajdonságait összeforrasztva – a néző egyedileg befolyásolni tudja a műsorfolyamot egy „elektronikus műsorkalauz” (EPG) segítségével. A rengeteg egyéb szolgáltatás mellett (pl. betelefonálás, üzenetküldés, internet, távszavazás, kívánságműsor, rádióhallgatás, a műsorokról szóló háttérinformáció, szuperteletext, vásárlás, banki tranzakciók stb.) jelenleg – a nemzetközi tapasztalatok szerint – a tetszés szerinti műsorrendelés (VOD=Video On Demand) és a videomagnót egy számítógépes merevlemezzel helyettesítő – akár folyamatos – műsorrögzítés (PVR=Personal Video Recorder) igen népszerűek.

Mint az a 3.1. pontban is kifejtésre került, a (hagyományos, eddig ismert) televízióra az egyoldalúság és az egyidejűség a jellemző – a digitális média szolgáltatásaira viszont a közvetlen és azonnali visszacsatolás lehetősége, egyre nagyobb választási és beavatkozási lehetőséget adva a felhasználónak. Az interaktivitás eredményeként passzív szórakozásból aktív tevékenységgé válik (válhat) a tévénézés is, már nemcsak üzenet, hanem egyúttal a közönség válasza is lehet egy adott műsor.³⁵

A néző a műsort úgy is kiválaszthatja, hogy a nézni kívánt műsor műfaját adja meg. Újabbán szűrésre alkalmas jellemzők (többek között a szexuális tartalom mértéke, erőszakosság, korhatárt jelentő limitek) lehetővé teszik, hogy elkerüljük a nem kívánt programokat. Ez különösen a gyermekvédelem szempontjából válhat fontossá, hiszen a rádiós és televíziós műsorszolgáltatásokban a kiskorúak védelme ugyan biztosítható a számukra ártalmas műsorszámok késő éjszakai órákra való korlátozásával, azonban a digitális televízió esetében az online tartalmakra nézve ez természetesen nem valósítható meg. Az eredeti elképzelések, konkrétan az USA-ban használt ún. „v-chip” technológia³⁶ helyett a már említett elektronikus programvezérlőktől (EPG) várható megoldás, amely szükség esetén elektronikus „zárként” is alkalmazható.³⁷

Ebben a közegben a reklámok megjelenése és jellege is teljesen átalakulhat. Ugyanis maga a reklámozó csökkenthetné a reklámidőt abban az esetben, ha a hirdetés csak felhívja a figyelmet egy interaktív alkalmazásra, sőt, a felhasználó teljesen ki is iktathatja a reklámot, miután minden program címkézhető. Ez akár ellehetetlenítheti a kereskedelmi televízió-

³⁵ Polyák Gábor i. m. (28)

³⁶ Ez az ún. „erőszakellenes chip”, amit a tévékészülékbe vagy egy dekóderbe lehet csúsztatni, és ez leolvassa a műsorok minősítését. A chip nézői programozás alapján leblokkolja az elfogadhatónak ítélt minősítést meghaladó jeleket.

³⁷ Németországban Európában egyedülálló megoldást dolgoztak ki bizonyos csatornákon, ugyanis 16 illetve 18 év feletti korhatáros filmek esetén a képernyőn feltűnik egy erre utaló figyelmeztetés, és amíg a személyes PIN kód beütésre nem kerül, a képernyő sötét marad.

kat, de az ötlet támogatói szerint az érdeklődésre számot tartó reklámok úgyszólván eljutnak a felhasználókhoz.

Egy tanulmány szerint huszonnégy százalékkal, 39,5 millióra nőhet az európai digitális televíziós háztartások száma ez év végére. 2010-re ez a szám meghaladhatja a 112 milliót. Hazánkban hat év múlva várhatóan több mint egymillió, az összes televíziós háztartás harmada áll át várhatóan a jelenlegi analóg vételről a digitálisra.³⁸ Ezzel kapcsolatban azonban megoszlanak a vélemények, az alábbiak miatt.

Az, hogy milyen is lesz a holnap televíziója, nemcsak a technológiai fejlődés függvénye, hiszen számos gazdasági, jogi és politikai körülmény, s nem utolsósorban a jövő nézőinek fogadtatása is jelentősen alakíthat rajta.³⁹ Szükség van tehát a társadalom adaptációjára is. Az interaktivitás ugyanis bizonyos értelemben „munkát” igényel a fogyasztótól, a korábbi teljes passzivitás⁴⁰ helyett ezután már a néző inputjára is szükség van ahhoz, hogy a kívánt tartalmat élvezhesse. „*Olyan ez, mintha elmennénk egy étterembe, ahol a szakács rámutat az étel összetevőire, és azt mondja: itt van minden, készítse el a vacsoráját.*”⁴¹ Sokan épp passzív volta miatt ragaszkodnak a tévéhez, különösen, ha jól összeállított a műsor (bár az más kérdés, hogy a műsorok valóban jók-e, és persze kinek). Az iTV meghonosodásának fő problémáját a fizetőképes kereslet elégtelen volta, a kialakítandó üzleti modell magas kockázata, és – különösen idehaza – a „digitális írástudás” alacsony szintje jelenti. Az ambivalens érzések ellenére azonban például az sms és telefonos játékok óriási sikerei azt bizonyítják, hogy a fogyasztók képesek feladni passzív felhasználói szokásaikat.

„*A digitális tévé indításakor a 'jó öreg', már megszokott és megszeretett televízióból kell kiindulni. ...Semmiképp nem érdemes a digitális televíziót azzal kezdeni, hogy éppen az interaktív tulajdonságát reklámozzuk.*”⁴² Bár sokan látják úgy, hogy a közönség igenis már igényli, hogy „visszabeszélhessen” a televízióval, illetve hogy testreszabottá, igényeinek megfelelővé tehesse a műsort. Sőt, sokan épp ettől az interaktivitástól várják, hogy visszaterjen az írás, az olvasás, az írott szó jelentősége.

Internet és televízió

A konvergencia egyik legszembetűnőbb példája az internet és a televízió összefonódása. Az internet a televízió elterjedésénél is gyorsabb ütemben hódította meg közönségét, mára a lakosság igen nagy százaléka használja az „információs szupersztrádát” is hétköznapijainak során. Ma e két közkedvelt technikai eszköz egymáshoz kapcsolódásának lehetünk tanúi.

³⁸ Informa Media Group: Rohamléptékű digitalizáció. Világgazdaság, 2004. 07. 19.

³⁹ UNESCO Kommunikációs Világjelentés – A média és az új technológiák kihívása (szerk.: Varga Csaba). Magyar UNESCO Bizottság, Budapest, 1998, 156. o.

⁴⁰ Forrás: l. 29. lábjegyzet.

⁴¹ Urbán Ágnes: A televíziós piac átrendeződése. Médiakutató, 2000, 3. sz.

⁴² Ismo Silvo: Mit várnak a nézők a digitális televíziózástól? In: A média jövője – nem minden illik, ami szabad (szerk.: Csermely Ákos). Budapest, Média Hungária Kiadó, 2001, 34. o.

Ugyan a számítógépbe beszerelhető „tévékártya” segítségével eddig is nézhettünk televíziót a PC-nken, de ilyenkor csupán arról van szó, hogy a hagyományos analóg tévéadást foghatjuk digitális eszközön keresztül – ez gyakorlatilag semmi újat nem jelent. Ezzel ellentétben internetes tévéről két esetben beszélhetünk: akkor, ha a már tárgyalt digitális tévéadáshoz kapcsolódóan Internet Protocol (IP) alapú szolgáltatás is társul („internet a tévén”), vagy ha digitális kép és hang közvetítése és megjelenítése IP-n keresztül valósul meg („tévé az interneten”). Amennyiben ez utóbbi az internetet nemcsak adatátviteli rendszerként használja, hanem olyan weboldal is tartozik hozzá, amely nemcsak információs helyül szolgál, hanem a műsorszolgáltatás integráns része, webtévéről beszélünk.⁴³

A klasszikus broadcasting korában a televízió újdonsága az volt, hogy a tér jelentette korlát leküzdötté vált a sugárzás révén – azonban folyamatos és egyidejű műsorszórás mellett. Akkor még éles határvonalak voltak az egyes médiumok között, sajátos jellemzőik révén könnyű volt elhatárolni őket egymástól – a televízióval képeket és hangokat lehetett fogni, mégpedig akkor és úgy, amikor és ahogyan a televíziószervezet azt lehetővé tette. Ma azonban már lehetséges, hogy a műsorszámok „on demand” (lehívásos) felhasználása révén a néző ne csak a műhöz való hozzáférés helyét, de idejét is maga határozhassa meg, illetve azt is, hogy az adott műsort letölti-e vagy csupán egyszer használja – mint már említettük, ez akár a digitális tévé többlétszolgáltatásaként is megvalósulhat („internet a tévén”). A másik lehetőségnél a művek szerkesztett műsorfolyamban történő továbbítására kerül sor, de a hagyományos televízióműsoroktól eltérően nem a tévé képernyőjén keresztül jut el hozzánk, hanem a számítógépen („tévé az interneten”). Az ilyen, műsorszolgáltatással megegyező módon történő online tartalomszolgáltatást nevezik webcastingnak, illetve ha olyan műsor továbbításáról van szó, amely az interneten történő közzététellel párhuzamosan hagyományos úton is terjesztésre kerül, simulcastingnak. A webcasting és a simulcasting esetében tulajdonképpen a televíziószervezetek többletfelhasználásáról van szó.⁴⁴

Igaz, ma még az internetes televízió mindkét altípusa meglehetősen gyerekcipőben jár hazánkban – a televíziók jelenleg főként műsorújságnak és érdekes háttérinformációk szolgáltatására használják a hálózatot, a digitális televíziók pedig még igencsak friss termékei a magyar piacnak. A jövőben azonban – mivel a technikai háttér adott – a felvevőpiac igényeitől és a befektetőktől is függően Magyarországon is széles körben elterjedhet, különösen ha állami segítség is kíséri majd. Térnyerésével a digitális jövő „állítólagos nyertesei” lehetünk, a műsorszolgáltatók feltehetően új előfizetőket nyernek, a „nézők” bővülő kínálatot, azaz mindenki nyer vele – írja Eiselt Béla.⁴⁵ Ha mindez be is következhet, vajon a szerzők jogait illetően is igaz-e ez az állítás?

⁴³ Kis Ervin Egon: Televízió az interneten...vagy internet a televízióon (?). In: Magyarország médiakönyve (szerk.: Enyedi Nagy-Farkas-Molnár-Soltészky), Enamiké Kiadó, Budapest, 2000–2001. 1. kötet, 406. o.

⁴⁴ Kiss Zoltán-Kolozsváry Kiss István-Kricsfalvi Anita-Rozgonyi Krisztina: Szerzői jogi kommentár. CompLex CD Jogtár.

⁴⁵ Eiselt Béla: A tömegkommunikáció technikai eszközrendszere. Acta Humana, 1998, 30. sz.

A szerzői jogban felmerült kérdések az új jellegű televíziózással kapcsolatban

Az alábbiakban felvázolt csomópontok az információs társadalom legújabb technikai vívmányai által a szerzői jog világában felvetett olyan kérdéseket tömörítenek maguk köré, amelyek fontosak, és mindenképp átgondolást igényelnek.

1. A konvergencia következtében egy szolgáltató szolgáltatásainak piaci megjelenítésére több médiumot és kommunikációs szolgáltatót is használhat. S bár a jog eddig is külön követelményeket állított a szolgáltatóval szemben (szervezeti szabályok), illetve a szolgáltatásokra vonatkozóan (tartalmi szabályok), azonban az is jellemző volt, hogy egy adott műsorszolgáltatóról, médiumról hallva az ember könnyen társíthatott hozzá egy adott szolgáltatást (pl. megszokhattuk, hogy a televíziót bekapcsolva meghatározott műsorokat kapunk a műsorprogram szerinti időben és sorrendben).⁴⁶ Így nem különösebben jelentett gondot a különböző szolgáltatókra és tartalmakra vonatkozó eltérő szabályozás. Ma azonban új kapcsolódások jönnek létre, hagyományos felhasználások helyeződnek át a virtuális térbe (pl. televízió az interneten), összerosódnak a hagyományos határvonalak.⁴⁷ Így alakulhatott ki az a helyzet, hogy egy adott szolgáltató ugyanazon szolgáltatás nyújtásakor eltérő szabályoknak kénytelen megfelelni (a felhasználás engedélyezésére és a díjazás kérdésére is kihatóan) attól függően, hogy milyen eszközt választott ki a közönséghez való eljuttatás során.

2. A digitális technika térhódítása egyre többféle és egyre nehezebben kontrollálható felhasználási módot tesz lehetővé, forradalmasítja az információ rögzítésének, tárolásának, terjesztésének és elérésének módszereit. Ám ez azt is jelenti, hogy mivel szinte korlátlan számú, ám hibátlan minőségű másolat elkészítését lehetővé teszi a digitáláson alapuló technika, a többszörözés, a tárolás és terjesztés is igen egyszerűekké váltak. Ez komoly problémát jelent a jogosulatlan felhasználások, a visszaélések, szerzői jogi jogsértések terén, de a szabad felhasználásra nézve is újdonságokat eredményezhet.

3. A mű integritását és nyilvánosságra hozatalát érintően is új kérdések vetődhetnek fel. Ugyanis ha a televízióadások során egy műsor reklámokkal való megszakítása sértheti a szerzői jogi jogosult műve egységéhez való jogát, vajon nem befolyásolja-e a mű integritását az, hogy például egy film nézése közben ma már nemcsak hogy reklámokat böngészhetünk, de egyenesen vásárolhatunk is. Egy interaktív szolgáltatás esetében lehet-e szó arról, hogy a szerző ne engedélyezze műve reklámokkal való megszakítását, vagy ez csak a passzív jellegű sugárzás esetében volt megvalósítható? Ugyanígy felvetődik, hogy interaktív felhasználás

⁴⁶ Polyák Gábor i. m. (28)

⁴⁷ Cseh Gabriella–Sükösd Miklós: Médiajog és médiapolitika Magyarországon. Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1999, 230. o.

esetén mikortól számít nyilvánosságra hozottnak egy mű, illetve hogy a jogkimerülés ilyen művek esetén is megtörténhet-e?

4. Az eddigi fejezetekből láthatóvá vált, hogy a történelem folyamán a mind fejlettebb és változatosabb felhasználások révén, előbb a tér, majd az idő korlátainak feloldásával a szerzők egyre nehezebben tudták nyomon követni alkotásaikat. Amikor egyedileg már lehetetlenné vált jogaik érvényesítése és a díjak beszedése, létrejöttek a közös jogkezelő szervezetek. A digitális tévé és az internetes lehívás kapcsán megjelenő feladatokat is képesek-e ellátni ezek a már meglévő szervezetek, és a digitális technika pluszterhet, vagy épp könnyítést jelent-e számukra?

5. Fontos kérdés, hogy a televíziózás új formáival kapcsolatban alakult-e ki általános, a jövőre nézve konkrét előremutatókat tartalmazó stratégia az Európai Unióban és hazánkban – hiszen a jelen problémáinak továbbgondolásában hathatós segítséget nyújthat, ha tudjuk, merre haladunk, mi a megvalósítandó célkitűzés.

A következő rész tehát az itt felvetett főbb kérdések köré csoportosítva mutatja be a digitális kor által a televíziózásban előidézett változásokra az Európai Unió által adott válaszreakciókat és célkitűzéseket, valamint a magyar jogharmonizáció jelenlegi állását és a hazai lehetőségeket, teendőket ezeken a területeken.